

Eski Said dönemi eserlerinin telifi, tanzimi, tarih sıralaması, neşri ve kısa muhtevası

İbrahim Kaygusuz

Eski Said, Yeni Said ve 3. Said tabirleri, Said Nursi'nin farklı dönemlerde kullandığı ünvanlardır. Said Nursi bu dönemlerin her birisinde kalbi ve ruhi farklılıklar yaşar.

Eski Said ve Yeni Said'e ait eserler, çekirdek- ağaç veya fidanlık- bahçe¹ gibi birbirini mündemiç olan teliflerdir. Bu iki döneme ait eserler arasında derece ve kıymet farkı aramak yerine, içeriklerin icmal ve tafsilinden bahsetmek daha doğru bir yaklaşım olur.

Eski Said ile Yeni Said arasında bir süreklilik olup usul ve üslup noktasında kemale doğru bir süreç var.² Usul konusunda kısmen zaman ve zeminle ilgili bir fark olmakla birlikte; asıllar noktasında bir mutabakatın olduğunu da vurgulamak gerekir.³

Bu usul farkına rağmen Bediüzzaman, 1950'den sonra Eski Said ve Yeni Said'e ait eserlerin tamamını -telifteki zaman ve yaklaşım farklarını nazara almadan - kısmi şerh ve izahlar ekleyerek toplu bir kabulde neşreder.

Said Nursi'nin 40'lı yaşlara kadar telif ettiği Eski Said dönemine ait eserler, içerik bağlamında ana hatları ile ikiye ayrılabilir;

Birincisi; siyasi ve sosyal muhtevanın çok belirgin bir şekilde ön planda olduğu eserlerdir.

Bu eserlerde Said Nursi, İmparatorluğun (Osmanlı) çalkantılı dönemlerinde meydana gelen olaylar zincirini, zengin bir materyale dönüştürür; bundan hareketle çok yönlü ve her döneme uyarlanabilecek Kur'ani düsturlar ortaya koyar.

1- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye s. 11, Yeni Asya Neşriyat, Ekim 2004, 4. Baskı, İstanbul.

2- Kastamonu Lahikası, s.50, Yeni Asya Neşriyat, Eylül 1994, Printed in Germany.

3- Karabaşoğlu Metin, Köprü Dergisi Kış 96

Eski Said'in hayat seyrinde çeşitli istihzarat (hazırlık) dönemlerinin olduğu müellifin kendi ifadesidir.⁶ Bu istihzarat dönemlerini tahsil, tedris ve telif aşamaları olarak ifade etmek mümkündür. 1878'de dünyaya gelen Nursi, 8 yıllık çocukluk döneminden sonra tahsil hayatına 1885 yılında İspart'e bağlı Tağ Köyü medresesinde başlar. Said Nursi, bir yıl sonra Nurs'da, abisi Molla Abdullah'ın da yardımı ile Kur'an-ı hatm eder ve Arapça ilminin temeli olan gramer kitaplarını mütalaa etmeye başlar.

Bu eserlerde, büyük değişime maruz kalan dünyanın ve özellikle İslam aleminin sosyal ve siyasi konjonktürü derin analizlere tabi tutulur. Eserlerde gözlem ve deneyin yanı sıra yer yer İslami geleneğin zengin birikimleri de referans alınır.

Birinci kategoriye girebilecek eserler arasında: Divan-ı Harb-i Örfi, Münazarat, Hutbe-i Şamiye, Sünuhat, Hutuvat-ı Sitte vs. sayılabilir.

Ayrıca, Meşrutiyetin (1908) ilanından 1910 yılına kadar dönemin gazetelerine yazılan makaleler, çeşitli platformlarda irad edilen nutuklar ve mektuplar da bu kategoriye dahil edilebilir.

İkincisi; Kur'an, *kainat, insan ve yaratılış hakikatlerinin imani bir bakışla ele alındığı eserlerdir. Dönemin büyük ulemasıyla yapılan münazaraların ürünleri*⁴ olan bu eserler, mantık, kelim ve hikmete ait çok derin meseleleri içerir.

Bu eserlerde belli bir dönem akli ve felsefi vurgu ön planda⁵ olmuştur. Bediüzzaman'ın yaşadığı enfüsi değişim, zamanla önceliklerini de etkilemiş, sonuçta akli ve felsefi vurgunun şiddeti dönüşüme uğramıştır.

Bu ikinci kategoriye örnek olarak, Muhakemat, İşarat'ül İ'caz, Mesnevi-i Nuriye, Lemaat, vs. verilebilir.

Bu arada, Eski Said'e ait eserleri muhteva açısından keskin hatlara ayırmak doğru olmayabilir. Bunun yerine risale eksenli kategoriler yapmak daha doğru bir tercih olur.

A-TAHSİL TEDRİS VE TELİF AŞAMALARI

Bediüzzaman'ın Eski Said döneminde yazdığı eserler hakkında sağlam bilgilere ulaşmak için öncelikle müellifin kendi beyanlarına bakmak gerekir.

Risale-i Nur'un satırları arasında dikkatli bir inceleme yapıldığında Eski Said'e ait eserlerin telifi, tanzimi, tarihi sıralaması ve neşrine ait sağlam ipuçları elde edilebilir.

Eski Said'in hayat seyrinde çeşitli istihzarat (hazırlık) dönemlerinin olduğu müellifin kendi ifadesidir.⁶ Bu istihzarat dönemlerini *tahsil, tedris ve telif aşamaları* olarak ifade etmek mümkündür.

1878'de dünyaya gelen Nursi, 8 yıllık çocukluk döneminden sonra *tahsil hayatına 1885 yılında İspart'e bağlı Tağ Köyü medresesinde başlar. Said Nursi, bir yıl sonra Nurs'da, abisi Molla Abdullah'ın da yardımı ile Kur'an-ı hatm eder ve Arapça ilminin temeli olan gramer kitaplarını mütalaa etmeye başlar.*

Said Nursi, 1886-92 yılları arasında çok kısa aralıklarla Pirmis, Nurşin ve özellikle Doğu Bayezid'deki medreselerde *tahsil hayatına devam eder.1892 yılında "Bediüzzaman" ünvanını alan Said Nursi, bu tarihi, kendi hayatında tahsil'den tedris'e geçiş yılı olarak kabul eder.*⁷

1895'e kadar Siirt, Bitlis, Tillo, Şirvan, Cezire ve Mardin'deki medreseleri dolaşarak *tedris (ders verme) ile hayatını geçiren Said Nursi, 1895 yılında Mardin'den Bitlis'e nefyedilir.*

1895-97 yılları arasında Bitlis Valisi Ömer Paşa'nın himayesinde kalan Said Nursi, dönemin Van Valisi Hasan Paşa'nın (kısa zaman sonra yerini Tahir Paşa'ya bırakır) daveti üzerine Bitlis'den Van'a gelir. (1897).

4- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye s. 11

5- Bediüzzaman Said Nursi, a.g.e. s, 10

6- Bediüzzaman Said Nursi, Şualar, s. 602, Yeni Asya Neşriyat Temmuz 2001 İstanbul

7- Bediüzzaman Said Nursi, a.g.e. s, 596

Van hayatının ikinci yılında (1899) Van Valisi Tahir Paşa vasıtasıyla İngiliz Sömürge Bakanı Gladisuton'un Kur'an ile ilgili bir planını işiten Bediüzzaman, bunun üzerine büyük bir fikri inkılap⁸ geçirir. Bu fikri inkılabı, "mukaddemat-ı nuriye" için en hararetle bir "hazırlık dönemi" olarak gören Said Nursi, o zamana kadar elde ettiği "ulum-u mütenevviayı" "Kur'an hakaikına çıkmak" için basamak yapar.

B-TELİF AŞAMALARI

Eski Said dönemine ait eserlerin telifi dört aşamada ele alınabilir;

1-1901-1907 : İlk Telifler

2-1907-1910 : Siyasi Telifler

3-1910-1916 : Siyasi -Sosyal Muhtevalı Telifler

4-1918-1926 : Geçiş Dönemi Telifleri

1-1901-1907 : İLK TE'LİFLER

Birinci Şua risalesinde Hadid Suresi 28. ayeti (Karanlıklar içinde size bir nur ihvan edeceğim ki, o nur ile doğru yolu bulup onda gidesiniz) mana ve cifir cihetleri ile tefsire tabi tutan Said Nursi, bu ayetin parlak bir tevafuk ile fikri inkılap geçirdiği (1899) tarihten iki sene sonraya (1901) işaret ettiğini söyler.⁹ Nursi, 1318 (1901) senesini, aynı zamanda Risale-i Nur müellifinin *tedristen telifte geçtiği bir tarih olarak kabul eder.*

Bu kesin ifadelerden hareketle, Said Nursi'nin ilk telifini 1901 tarihinde Van Valisi Tahir Paşa'nın Konağı'nda verdiği söylenebilir.

Bediüzzaman, 1897'de geldiği Van'da zengin bir entelektüel ortam ile karşılaşır. Kaldığı konakta pozitif ilimler ile muhatap olan Bediüzzaman; kimya, fizik, matematik, coğrafya, astronomi, tarih ve felsefe ile ilgilendi.¹⁰ Said Nursi'nin dönüşüncü dünyası bu dönemde büyük bir dönüşüm yaşadı.

Bu dönüşümün neticesi olarak, Bediüzzaman 1907 yılına kadar bulunduğu bu konakta 4-5 eser telif eder. Bunların telif sırası kesin olarak bilinmemektedir.

a-Riyazi Hesap ve Matematik

Elde bulunan verilere bakıldığında, Eski Said'in Van'da Tahir Paşa Konağı'nda yazdığı ilk eserlerden biri "Riyazi Hesap ve Matematik"le ilgilidir.

Said Nursi'nin hayatını yazan yeğeni Abdurrahman Nursi, bu kitapla ilgili bilgi verir. Ayrıca sonraki dönemlerde hizmetinde bulunan talebeleri ve onun hayatını detaylı bir şekilde ele alan müellifler de¹¹ bu kitabın telif edildiğini kesin bir dille ifade ederler.

b-Fizyonomi ile ilgili eser;

Bu kesin ifadelerden hareketle, Said Nursi'nin ilk telifini 1901 tarihinde Van Valisi Tahir Paşa'nın Konağı'nda verdiği söylenebilir. Bediüzzaman, 1897'de geldiği Van'da zengin bir entelektüel ortam ile karşılaşır. Kaldığı konakta pozitif ilimler ile muhatap olan Bediüzzaman; kimya, fizik, matematik, coğrafya, astronomi, tarih ve felsefe ile ilgilendi

8- Bediüzzaman Said Nursi, a.g.e. s, 609

9- Bediüzzaman Said Nursi, a.g.e. s, 601

10- Tarihçe-i Hayat, s. 41, Yeni Asya Neşriyat, Printed in Germany, 1994

11- Abdülkadir Badıllı, Bediüzzaman Said-i Nursi, Mufassal Tarihçe-i Hayat, Cilt 1, s.131, Timaş Yayınları, 1990, İstanbul.

Ve ilm-i mantıkta,
İbn-i Sina'nın te-
lifatından geçecek
Talikat namında
harika bir risalesi
var. İşkal-i man-
tikıyeyi kıyas-ı
istikrai ciheti ile
on bine kadar
iblağ edip, hiçbir
alimin yetişeme-
diği bir derece-i
ihata göstermiş

Belgelerin ışığında Bediüzzaman'ın 1901-1907 yılları arasında Fizyonomi ile ilgili bir eser yazdığı ortaya çıkıyor. Merhum Abdurrahman'ın yazdığı Tarihçe'ye bakıldığında bu risale ile ilgili bilgiler de görülür.¹²

Bu eserin, "İnsanın elinin, avucunun, yüzünün çizgi, renk ve şekillerinin her birisi, hikmet-i ilahiyenin kader cilvesinin nişanları, alametleri ve o insanın ruhunun kabiliyet ve istidatlarını gösteren yazılar, remizler olduğu" hakkında bir risale olduğu anlaşılıyor.

1923 yılında Ankara'da yazılan ve daha sonra Said Nursi'nin Mesnevi-i Nuriye adlı eserine dahil edilen Hubab risalesinde de bu eserin muhtevası ile ilgili ayrıntılar verilir.¹³

c-Talikat ve Kızıl İ'caz

Talikat ve Kızıl İ'caz, ayrı iki eser olmasına rağmen, Bediüzzaman bunları birlikte zikreder. Bu birlikteliğin sebebi, her iki eserin de felsefe ve mantıkla ilgili olması ve şerh özelliği taşımasıdır.

Talikat ve Kızıl İ'caz adlı eserler, "Süllem" ve "Gelenbevi" adındaki mantık eserlerinin şerhi, ta'liki (bir eserin tanzim ve tefsir ile yeniden yazılması) ve eklerinden ibarettir.¹⁴

Mantık ve felsefeyle ilgili olan bu iki eser, şerh olmaktan öte telif özelliği arz etmektedir. 1952 yılında Sebilürreşad Mecmuası'nın naşiri Eşref Edip'e bir mülakat¹⁵ veren Bediüzzaman:"Ben bütün müsbet ilimlerle, asr-ı hazır fen ve felsefesiyle meşgul oldum. Hatta bu hususta bazı eserler telif eyledim" derken felsefe içerikli bu teliflerine göndermede bulunur.

Barla Lahikasında geçen ve Bediüzzaman'ın talebelerinden Hafız Halid'e ait bir mektup'ta da bu eserler ile ilgili şu ifadeler yer alır: "Ve ilm-i mantıkta, İbn-i Sina'nın telifatından geçecek *Talikat namında harika bir risalesi var. İşkal-i mantıkıyeyi kıyas-ı istikrai ciheti ile on bine kadar iblağ edip, hiçbir alimin yetişemediği bir derece-i ihata göstermiş*"¹⁶

Kastamonu Lahikası adlı eserinde de bu iki teliften bahseden Bediüzzaman şöyle der:"Eski Said'in ilm-i mantık noktasında bir şaheser hükmünde bulunan gayr-ı matbu *Talikat'dan süzülen icazlı bir icaz-ı harika'da müdakkik ulemaları hayret ve tahsinle dikkate sevk eden matbu Kızıl İ'caz namındaki risale-i mantıkiye Risale-i Nur'la bağlanmasına ve şakirtlerinin* âlimler kısmının nazarına göstermek layık gördüm; fakat çok derindir. Bu günlerde Feyzi'ye (Mehmet Feyzi Pamukçu-Kastamonu) bir parça ders verdim. Belki bir zaman Feyzi kendisi, başkasının da anlaması için dersini Türkçe kaleme alacak"¹⁷

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığında *Talikat'ın gayr-ı matbu (basılmamış) ve Kızıl İ'caz'ın da matbu (basılmış) olduğu bilgileri ortaya çıkar.*

12- Tarihçe-i Hayat, Abdurrahman, s.33; Badıllı Abdülkadir, a.g.e. s 131

13- Âlemde herşeyin yüzünde hikmet eserleri görüldüğü gibi; en uzak en geniş en ince kesretin tabakaları üstünde de hikmet, ihtimam eserleri görünmektedir. Evet, kesret ve tekessürün mühtelhası ve neticesi olan insanın sahife-i vechinde, cephesinde, cildinde, ellerinin içlerinde, kalem-i kader ile pek çok çizgiler, hatlar, nakışlar, nişanlar yazılmıştır. Malumdur ki, insanın şu sayfalarında yazılan o kelimeler, harfler, noktalar, harekeler ruh-u insanide bulunan manalara, maneviyatlara delalet ettikleri gibi, fitratında kader tarafından yazılan mektuplara da işaretleri vardır. Arkadaş! İnsanın geçen sayfalarına kaderin yazdığı haşiyeye tesadüf ve ittifakın duhulüne bir menfez bırakmamıştır (Mesnevi-i Nuriye s. 89, Yeni Asya Neşriyat, 2004, İstanbul)

14- Yrd. Doç. Dr. Niyazi Beki, Kur'an İlimleri ve Tefsir Açısında Bediüzzaman Said Nursi'nin Eserleri, s.344, Timaş Yayınları 1999 İstanbul.

15- Bediüzzaman Said Nursi Tarihçe-i Hayat, s.543

16- Bediüzzaman Said Nursi, Barla Lahikası s. 106 Yeni Asya Neşriyat, Ocak 2001 İstanbul

17- Bediüzzaman Said Nursi, Kastamonu Lahikası s.103, Yeni Asya Neşriyat, Eylül 1994, Printed in Germany

Bediüzzaman Kızıl İ'caz'ı, 1911 yılında Sultan Reşat'la çıktığı Rumeli Seyahati dönüşünde İstanbul'da bastırır.

Talikat ise, Risale-i Nur'ları Arapçaya çeviren İhsan Kasım tarafından yıllar sonra neşredilmiştir.¹⁸ Eserin bir nüshası, bazı sayfaları eksik olmakla birlikte mevcuttur.¹⁹

d-Cebir Mukabele İlmi ile İlgili Matematik Risalesi;

Bediüzzaman'ın Otobiyografisi olan Tarihçe-i Hayat'a bakıldığında²⁰ Tahir Paşa'nın Konağı'nda yukarıdaki teliflerden farklı olarak "Cebir- Mukabele ilminde Bir Matematik Risalesi"nin telif edildiği ortaya çıkar. Oradaki ifadelerle göre, yazılan risale "olasılık" konusunu anlatan bir Matematik kitabıdır. Bediüzzaman'ın hayatını kaleme alan yeğeni Abdurrahman Nursi de bu risalenin varlığından haber verir.²¹

Bediüzzaman bu risalenin varlığını haber verdiği halde mahiyeti ile ilgili detaylı bilgi vermemiştir. Bu risale de ilk iki eser gibi (Riyazi Hesap ve Matematik kitabı & Fizyonomi ile ilgili kitap) Van'da çıkan bir yangında telef olmuştur. Dolayısıyla şu ana kadar bu üç eserin geniş muhtevası ile ilgili detaylı bilgilere ulaşılamamıştır.

2-1907-1910 : SİYASİ TELİFLER

a-1907-1908

1907 yılında Van Valisi Tahir Paşa'nın referansı ile İstanbul'a gelen Bediüzzaman, Meşrutiyetin ilanına kadar İstanbul'u ve siyasi atmosferi tanır. Fart zeka ve fitratının neticesi çok maceralı bu dönemde Bediüzzaman, ilk önce Osmanlı Mabeyn-i Hümayun'una (Devlet işleri için müracaatların yapıldığı özel kalem) bir *dilekçe*²² vererek sesini duyurur. Bu dilekçesi daha sonra (19 Teşrin-i Sani 1324/1908) Şark ve Kürdistan Gazetesi'nin 1. sayısında aynen yayınlanır.²³

Padişah Abdülhamid'e yakın bazı paşalar ile tartışmaya giren Bediüzzaman, kısa zaman sonra şekerçi hanındaki ünlü meydan okumasını yapar. Bediüzzaman bu tartışma ve meydan okumalar sonucu muhtelif zamanlarda hapishane, tımarhane ve tevkifhanelerde kalır.

Bu süreçlerde şu telifler oluşur;

Tımarhane'de iken "Tabii ile Olan Macerası"

Tevkifhane'de iken "Zaptiye Nazırı Şefik Paşa ile Muhaveresi"

Japon Başkumandanı'nın sualleri üzerine "*Abir Zaman Alametleri*" (1938 yılında tanzim edilerek 5. Şua olmuştur)

1907 yılında
Van Valisi Tahir
Paşa'nın referan-
sı ile İstanbul'a
gelen Bediüz-
zaman, Meşru-
tiyetin ilanına
kadar İstanbul'u
ve siyasi atmos-
feri tanır. Fart
zeka ve fitratının
neticesi çok mace-
ralı bu dönemde
Bediüzzaman,
ilk önce Osmanlı
Mabeyn-i Hüma-
yun'una (Devlet
işleri için müraca-
atların yapıldığı
özel kalem) bir
dilekçe 22 vererek
sesini duyurur.
Bu dilekçesi daha
sonra (19 Teşrin-i
Sani 1324/1908)
Şark ve Kürdistan
Gazetesi'nin 1.
sayısında aynen
yayınlanır.

18- Beki, Niyazi a.g.e. s, 21-22

19- Necmeddin Şahiner Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi, s, 200, Genişletilmiş 12. Baskı, Yeni Asya Yayınları, 1996 İstanbul

20- Bediüzzaman Said Nursi Tarihçe-i Hayat, s, 43.

21- Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı, Müellifi, Abdurrahman, İstanbul, Necm-i İstikbal Matbaası, Bab-ı Ali Civarında, Ebusuud Caddesinde Numara:75, 1335; Baskı, İçtima-i Reçeteler I, Tenvir Neşriyat, Eski Said Eserler Dizisi, s.26.

22- Bkz, dilekçe'nin tam metni Abdülkadir Badıllı, a.g.e, s.147-148

23- Bediüzzaman Said Nursi, İçtimai Reçeteler II, s.293-294, Eski Said Eserler dizisi, Tenvir Neşriyat, 1990, İstanbul

Bediüzzaman
Meşrutiyetin
ilanından (24
Temmuz 1908) 31
Mart Vak'asına
(13 Nisan 1909)
kadar geçen se-
kiz -dokuz aylık
dönemde küçük
büyük çok fazla
makale yazar.
Öte yandan o
dönemde birçok
platformda irad
ettiği nutukları,
çeşitli şahıslara
ve kitlelere farklı
zamanlarda yazdı-
ğı mektupları vs.
vardır.

b-1908-1910

24 Temmuz 1908'de Meşrutiyetin ilanı ile, Bediüzzaman'ın kalemi sos-
yal-siyasi konjonktüre doğru kaymaya başlar. Meşrutiyetin üçüncü gününde
İstanbul'da bir "Nutuk" irad eden Bediüzzaman, daha sonra gittiği Selanik'te
aynı nutku tekrar eder. Selanik'te dönemin siyasi ve fikri cereyanları ile özellikle
de İttihad ve Terakki'nin önde gelenleri ile tanışan Bediüzzaman, İstanbul'a
döndüğünde İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alır
ve filen siyasi hayatın içine girer. Bediüzzaman sadece İttihad-ı Muhammedi
Cemiyeti ile değil dönemin bütün fikir akımları ile irtibatlı olur.

Bediüzzaman Meşrutiyetin ilanından (24 Temmuz 1908) 31 Mart
Vak'asına (13 Nisan 1909) kadar geçen sekiz -dokuz aylık dönemde küçük
büyük çok fazla makale yazar. Öte yandan o dönemde birçok platformda irad
ettiği nutukları, çeşitli şahıslara ve kitlelere farklı zamanlarda yazdığı mektup-
ları vs. vardır. Bu arada, aynı dönemde yazılmış olup, dönemin gazeteleri yeri-
ne sonradan matbaalarda basılan çeşitli makale ve risaleleri de mevcuttur. Bu
nutuk, risale, makale ve mektupların ekserisi, 1950'den sonra Bediüzzaman'ın
tensibi ile " Hutbe-i Şamiye ve Zeyilleri" olarak yeni şerh ve izahlarla neşre-
dilmiştir.

Bediüzzaman'ın 1910 yılına kadarki küçük büyük olan bu telifle-
rinin tamamını, tarihi sıralamayı ve yayınlandığı "gazete-ceride"leri dikkate
alarak vermeye çalışacağız.

Sonrasında da Münazarat ve Muhakemat'ın telifleri ile başlayan 1910'lu
yıllar ve sonrasındaki teliflerine bakacağız.

MAKALELER

** Hürriyete Hitap: Bediüzzaman'ın Meşrutiyetin (Hürriyetin) ilanının
üçüncü gününde (27 Temmuz 1908) İstanbul'da irticalen, daha sonra Selanik
Hürriyet Meydanı'nda tekraren söylediği ve o dönemin gazetelerinde neşredilen
Nutuktur.*²⁴

Bediüzzaman bu uzun nutkun başına bir i'tizar -özür (Dağ meyvesi acı
da olsa devadır, amma hazmı sakil) koyarak, elbisesine ve üslub-u beyanına ba-
karak nutkun değerlendirilmemesi gerektiğini söyler. Bediüzzaman, şehirlerin
değil dağ ve derelerin meyvesi olan ifadelerin isabetli ve doğru olduğunu dile
getirir. İstanbul ve Selanik'de nutuk olarak irad edilip sonra makale olarak neş-
redilen bu metnin devamında Bediüzzaman'ın bir de "Hatime" si var. Divan-ı
Harb-i Örfi eserinde, müdafalardan hemen sonra yer alan bu Hatime'nin ba-
şında Bediüzzaman şöyle der: "Ebna-i cinsime de burada birkaç söz söylemez-
sem bence bu bahis natamam olur"

Bediüzzaman 1950'den sonraki düzenlemede Hatime'de bazı eklemeler
ve çıkarmalar yaparak yayınlar.

* Herkes Vazifesini Bilmeli Sui İsti'mal Etmemeli: Bu makalede dö-
nemin gazetelerine hatırlatmalarda bulunan Bediüzzaman, karışık atmosferin
etkisi ile gazetecilik hizmetinin şahsiliğe dökülmemesi gerektiğini hatırlatır.
Bediüzzaman, "Gazetecinin görevi milletin hakimiyetine taraftar olmak, yan-
lışları teftiş etmek, fikirleri talim ve terbiye (eğitim öğretim) etmektir"²⁵ der.

24- Nutkun tam metni için bkz. Divan-ı Harb-i Örfi ve Sünuhat, s. 59, Yeni Asya Neşriyat, Haziran 2000, İstanbul

25- Bediüzzaman Said Nursi, Nutuk, Neşreden Ahmet Ramiz, İçtimai Reçeteler, a.g.e. s, 257

Bazı gazetelerin müstehcen yayınlar yaparak rezil ahlak tohumu ektiklerini hatırlatan Bediüzzaman, yapılan malayani yayınlara şiddetle karşı çıkar.

Sonraki dönemlerin ürünü olan Münazarat'da bu makaleye gönderme de bulunan Bediüzzaman, dönemin bazı gazetelerinin hükümete -hücum ederek- "Haydo" dediğini, bazılarının da -başının üzerinde tutarak- "Haydar Ağa" dediğini hatırlatarak; hükümete o zaman da Haydar dediğini, şimdi de Haydar dediğini dile getirir.²⁶

* **Biraderim Başmuharrir Bey:** Volkan Gazetesi **baş muharriri Derviş Vahdeti Bey'e yazılan çok kısa bir ikazdır.**²⁷ Derviş Vahdeti, ihtilalci bir kişiliğe sahip olup, Meşrutiyetin ilanından sonra, askerleri hükümet aleyhine geçiren yazıları ile tanınan bir gazetecidir.

Volkan gazetesi, Derviş Vahdeti'nin bu yazılarına karşı Bediüzzaman'ın da yazılarını yayınlamakla dengeli sağlıyordu. Bediüzzaman bu kısa ikaz ile Derviş Vahdeti'yi "Edepli olmaya" davet eder.

* Kürdistan Ulema ve Meşayih ve Rüesa ve Efradına Meşrutiyete Dair Telkinattır: Meşrutiyetin ilanı ile birlikte Şark-i Anadolu'da ve İstanbul'da yaşayan Kürt Ulema, Meşayih, Rüesa ve Efradına Meşrutiyetin mana ve hakikatını anlatan makalelerdir. Bu makaleler, 1910 (1326) yılında İkbâl-i Millet matbaası sahibi Ahmet Ramiz Efendi tarafından neşredilen "Nutuk" adlı eserine idhal edilmiştir.²⁸ Bediüzzaman 31 Mart Vak'asından sonra çıkarıldığı Divan-ı Harp'de müdafasını yaparken, Hürriyetin başında umum şark aşiretlerine Sadaret (Başvezirlik- Başbakanlık) vasıtasıyla 50-60 telgraf çektiğini ve onlara meşrutiyeti öğrettiğini anlatır ki; bahsettiği telgrafların içeriği büyük ihtimalle bu makalelerdir.²⁹

* **Kulüpler ile Hükümet münasebetlerini anlatan makale: Daha sonra neşrettiği Münazarat adlı eserinin "9. Sual ve Cevabı"nda mana olarak bulunan ve hükümet ile halkın münasebetlerini "olması gereken" düzeyde anlatan bir makedir. Bu makale yine Ahmet Ramiz Efendi'nin 1910 yılında neşrettiği "Nutuk" adlı eserinde yer alır.**

Bediüzzaman bu makalesinde "Yedi Hakikat" penceresinde, kulüp ve fikir akımlarının hükümet ile halk arasında bir köprü olması gerektiğini anlatarak şöyle der: "Ruh-u kulüp, ittihad-ı kulüptedir. Ve mizac-ı hayat-ı hükümet, kulüplerin imtizacındadır."³⁰

* **Hakikat: 7 Mart 1909'da Volkan Gazetesinin 97. sayısında yer alan makedir. 1950'li yıllardan sonra şerh edilerek neşredilen Divan-ı Harb-i Örfi eserinde yer alan**³¹ bu makale "Biz kalu beladan Cemiyet-i Muhammedide (ASM) dahiliz. Cihet-i vahdet-i ittihadımız tevhididir. Peyman ve yeminimiz imandır" diye başlayarak, funun ve sanayinin ve maddeten terakkinin ehemmiyetinden bahseder. Bediüzzaman bu makalede: "Medenilere galebe çalmak ikna iledir, söz anlamayan vahşiler gibi icbar ile değildir" der. Makalenin devamında, "Cumhuriyet" ve "Hukukun Üstünlüğü" kavramlarına vurgu yapan Bediüzzaman, meşrutiyetin meşruiyetini nazara verir ve şöyle der: "İnsanlar hür oldular ama yine abduhıtlar. Her şey hür oldu; şeriat da hürdür, meşrutiyet de. Mesaili şeriatı rüşvet vermeyeceğiz"

Makale Bediüzzaman'ın şu meşhur sözü ile biter: "Yeis mani-i herkemaldir. 'neme lazım başkası düşünsün' istibdadın yadigarıdır"

"Cumhuriyet"
ve "Hukukun
Üstünlüğü" kav-
ramlarına vurgu
yapan Bediüzza-
man, meşrutiyetin
meşruiyetini na-
zara verir ve şöyle
der: "İnsanlar hür
oldular ama yine
abduhıtlar.
Her şey hür oldu;
şeriat da hürdür,
meşrutiyet de.
Mesaili şeriatı
rüşvet vermeye-
ceğiz"

26- Bediüzzaman Said Nursi, Münazarat, s. 78, Yeni Asya Neşriyat, Ekim 1999, İstanbul

27- Bediüzzaman Said Nursi Hutbe-i Şamiye, s. 86, Yeni Asya Neşriyat Temmuz 2000, İstanbul

28- Bediüzzaman Said Nursi, İctimai Reçeteler II, a.g.e. s. 259; Abdülkadir Badıllı, a.g.e. s. 234

29- Bediüzzaman Said Nursi Divan-ı Harb-i Örfi ve Sünhat, a.g.e. s.17

30- Bediüzzaman Said Nursi, Nutuk, Anmet Ramiz Efendi, İctima-i Reçeteler II, a.g.e.s. 261

*Yaşasın Kur'an-ı Kerim'in Kanun-u Esasileri (*Şeriat-ı Garra*): Milletvekillerine hitaben 14 Mart 1909 tarihinde Volkan Gazetesinde yayımlandığı makalesidir. Bu makale uzun olmasına rağmen tek cümledir.

Bediüzzaman, Divan-ı Harb-i Örfi ve Hutbe-i Şamiye eserlerinin ze-yilleri arasına aldığı bu makaleyi 1951 ve 1954 tarihlerinde iki defa gözden geçirerek neşreder. Bediüzzaman 1951 tarihindeki ilk gözden geçirmede (Yaşasın Şeriat-ı Garra başlığı ile)³² makalenin başına şöyle bir anektod düşer: "42 sene evvel dini ceridelerde neşredilen Said'in makalesidir"

Üç sene aradan sonra makaleyi tekrar gözden geçiren Bediüzzaman, daha önce sadece başına anektod düşürmeyi tercih ettiği makalesinin girişine çok dikkatli bir tercih ile "Demokrasi" ve "Cumhuriyet" kelimelerini "Meşrutiyet ve Kanun-u Esasi manasında" kullanarak yerleştirir. Kısa şerhlerle beraber anekdotunu da bu sefer şöyle düşer: "Kırk beş sene evvel dini ceridelerde neşredilen eski Said'in, o dindar mebuslara hitaben bir makalesidir"

Yeni kavramların içeriğini doldurarak cesurca kullanan ve sahiplenen Bediüzzaman, "Demokrasi" kavramına 'sözde kalmamak' ve 'hakiki olmak' şartı ile (Müslüman toplumlarda) meşruiyet kazandırır.

Daha erken dönemde de (Osmanlı Şer'i Toplumunda) çok yeni olan "Meşrutiyet" kavramını "Meşrua" ölçüleri içinde "Sarahaten ve zımnen ve iznen dört mezhepten istihrac" ederek sahiplenen Bediüzzaman, yeni devletin kuruluş döneminde yine "Cumhuriyet" kavramını aynı mantalite ile sahiplenir.

* Yaşasın Şeriat-ı Ahmedi (a.s.m): İttihad-ı Muhamedi Cemiyeti adına 18 Mart 1909 (5 Mart 1325 no:77) Volkan Gazetesine neşrettirdiği makalesidir. Bir yıl sonra haksız yere çıkarıldığı Divan-ı Harp'deki müdafaasında bu makalesine göndermede bulunan Bediüzzaman, "Şeriat-ı Ahmedi (ASM)"den ne anladığını veciz ifadelerle anlatır.³³ Asya, Afrika ve Rumeli bostanının çiçeklerinin İslamiyet ziyası ile açtığını anlatan Bediüzzaman, "Din için dünya feda olunmaz, milletin kalp hastalığı zaaf-ı diyanettir" der. Makalenin devamında "Muhabet" kavramını ön plana çıkaran Bediüzzaman aynı sayıda "İhtar-ı Mahsus" adındaki ek bir makale ile de gazetecilere de ikazlarda bulunur.³⁴

* Dağ Meyvesi Acı da Olsa Devadır: 'Bediüzzaman-ı Kürdi'nin Fihriste-i Makasidi ve Efkârının Programıdır' adındaki uzun makale, yine İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti adına Volkan Gazetesinin 23 Mart 1909 ile 24 Mart 1909 tarihlerindeki 83 ve 84 no'lu sayılarında iki bölüm halinde neşredilir.

Dokuz madde halinde yazılan makale, dönemin panoramasını çizen ve çare üreten bir reçete hükmündedir.

Makale, mana olarak sonraki dönemlerde neşredilen sosyal ve siyasi içerikli eserlerin bir özeti gibidir.

Terakkinin en büyük düşmanı olarak "cehalet, zaruret ve İhtilaf"ı nazara veren makale, bunlara karşı marifet, sa'y ve ittihad ile cihad edilmesi gerektiğini anlatır.

Makale'de medeniyet, maarif, medrese, meşrutiyet, istibdat, müdavele-i efkar, Osmanlı, Hilafet, tavaif-i müluk vs. geniş yelpazede bir çok konu, derinlemesine ve yetkin bir performansla analiz edilir.

* Sada-yı Hakikat: İttihad-ı Muhamedi Cemiyeti'nin ana hedefleri ve programlarının anlatıldığı bir makale olup, Volkan Gazetesinin 27 Mart 1909

tarihli 86. sayısında yer almıştır.³⁵

İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti adına neşredilen Sada-yı Hakikat'da, "İttihad-ı İslam" ve "İttihad-ı Muhammedi" kelimelerinin mana ve hedefleri izah edilir. Makalede, "Bu zamanın en büyük farz vazifesi, İttihad-ı İslamdır" diyen Bediüzzaman, ittihadın engelleri olarak gördüğü cehalet, zaruret ve nifaka şiddetle düşman olduğunu hatırlatır.

* **Reddü-l Evham: 31 Mart 1909 tarihinde Volkan Gazetesi'nde İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti namına neşredilmiş olan bir diğer mekaledir. 1950 sonrası neşredilen Hutbe-i Şamiye eserinin zeyilleri arasında yerini alan**³⁶ bu makale, Dokuz Vehim (korku, şüphe) ve cevaplarından müteşekkildir.

Evham sebebi olan mesele ise İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'dir. Makalenin girişinde Bediüzzaman, "İttihad-ı Muhammedi (aleyhissalatü vesselam) cemaatine isnad ettikleri dokuz evham-ı fasideyi reddeceğim" der.

İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nden ne anladığını izah eden Bediüzzaman, "İttihad-ı İslam olan İttihad-ı Muhammedi (aleyhissalatü vesselam) dediğiniz vakit, umum mü'minlerin mabeyninde bilkuvve veya bilfiil sabit olan ittihad murattır. Yoksa, İstanbul ve Anadolu'daki cemaat murat değildir. Amma bir katre su da, sudur. Bu unvanda tahsis çıkmaz"³⁷ der.

Bediüzzaman, çıkarıldığı Divan-ı Harp'de konu ile ilgili şunları söyler: "Bidayette herkes de sual olduğu gibi bana da sual ettiler: "İttihad-ı Muhammediye'ye dahil misin?" "Dedim: Maaliftihar! En küçük efradındanım. Fakat benim tarif ettiğim vecihle" Kitabın devamındaki 'Yedinci Cinayet' kısmında da bu meselenin genişçe izahı yapılır.

Bu arada, Hutbe-i Şamiye'nin zeyilleri arasında yer alan "Sen imzayı bazen Bediüzzaman yazıyorsun, lakap methi ima eder?"³⁸ sorusu ve cevabı, bu makalenin devamında yer alan bir sual ve cevaptır.

* **Ziya-i Hakikat: 5 Nisan 1909'da Volkan Gazetesi'nde (sayı 97) yayınlanan bu makale, içerik olarak "Reddü-l Evham" ile aynı paraleldedir. "Altı sual ve cevap" dan müteşekkil olan makalede Bediüzzaman, İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin, rekabeti, münakaşayı, taassubu ve ayrılığı netice verme endişelerine karşı doyurucu cevaplar verir. Özellikle bu cemiyetin siyasete karışımı ile itaatın bozulacağı endişesine karşı Bediüzzaman siyaseti yerdeki camlara, dini ise güneşe benzetir.**

* Cemiyetlere İhtar-ı Mühim: 7 Nisan 1909 tarihinde yayınlanan bir makaledir. İktidarda bulunan İttihad ve Terakki'nin idarecileri içinde muzır ve muhalif fikir cereyanlarının varlığından haberdar olan Bediüzzaman, bu fitne ve anarşinin milletin âhengini bozmaması için, hatırlatmalarda bulunur.

* Sada-yı Vicdan: Aynı dönemlerde yazılmış olan çok kısa bir metindir. "İttihad-ı Muhammedi (asm) adının umurun hakkı olduğunu ve tahsis kabul etmediğini dile getiren bir metindir."³⁹

* **Lemean-ı Hakikat ve İzale-i Şübehat: 11 Nisan 1909 (29 Mart 1325) tarihinde 31 Mart Vak'ası'ndan iki gün önce Volkan Gazetesinin 101. sayısında yayınlanmış olan makalesidir. On yedi 'Vehim ve İrşad'dan müteşekkil olan makale, "Ziya-i Hakikat" ve "Reddü-l Evham" makaleleri gibi tamamen İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti ile ilgili şüphelere verilmiş cevaplardır.**

İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nden ne anladığımı izah eden Bediüzzaman, "İttihad-ı İslam olan İttihad-ı Muhammedi (aleyhissalatü vesselam) dediğiniz vakit, umum mü'minlerin mabeyninde bilkuvve veya bilfiil sabit olan ittihad murattır. Yoksa, İstanbul ve Anadolu'daki cemaat murat değildir. Amma bir katre su da, sudur. Bu unvanda tahsis çıkmaz"³⁷ der.

35- A.g.e. s, 54

36- Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, a.g.e. s, 76

37- A.g.e. s, 77

38- A.g.e. s, 85

39- Bediüzzaman Said Nursi, İçtimai Reçeteler II, a.g.e. s, 150

1920 yılında İkdam ve Sebilürreşad mecmualarında yayınlanan iki ayrı makalesi daha bulunan Bediüzzaman, bu her iki makalede Boğos Nobar ile Şerif Paşa'nın birleşerek Kürtleri haince İslamiyet'ten ayırmak istediklerine dikkat çeker. Bediüzzaman şöyle der: "Kürtlük davası pek manasız bir iddiadır, çünkü her şeyden önce Müslüman'dırlar. İslam, uhuvvet-i İslamiyeye münafi olan kavmiyet davasını men eder"

Makalede bu konudan farklı olarak 'İttihad ve Terakki ile ayrılık sebepleri, mürtecilik kavramının nasıl kullanıldığı, Volkan Gazetesi ile münasebeti vs.' konuları da işlenir.

***

Bediüzzaman'ın sıralanan makalelerden hariç, "*Bediüzzaman Molla Said-i Kürdi'nin Nesayibi*" adında bir makalesinin de 1908 yılında Kürt Tevün ve Terakki Gazetesi'nin birinci sayısında (22 Teşrin-i Sani 1324) yer aldığı sonradan ortaya çıktı.⁴⁰ Bu makalede Bediüzzaman, cehalet, fakirlik ve ihtilaf konuları üzerinde durarak, "ittifak'da kuvvet, ittihad'da hayat, kardeşlikte saadet, hükümette selamet vardır" diyerek ittihad ve muhabbetin telkinatını yapar.

Bediüzzaman'ın bu makaleden farklı olarak "Nutm-u Sabıkın Neticesi" ve "İfade-i Meram" adında iki ayrı makalesi daha yayımlandı.⁴¹ Fakat, bu makalelerin o dönemlerde ne zaman ve nerede yayınlandığına dair bilgi verilmemiştir. Makalelere dikkatlice bakıldığında ifadelerin Bediüzzaman'a ait olduğu ortaya çıkar.

Nutm-u Sabık'ın Neticesi'nde Avrupa medeniyetini nazarlara veren Bediüzzaman; "İttifak Hüdadadır" diyerek, Avrupa medeniyetinin çürük kısımlarını almadan güzelliklerini almayı tavsiye eder.

Yaşasın Şeriat-ı Ahmedi makalesi ile paralellik arzeden bu makalede Bediüzzaman, Hulefa-i Raşidin ve Ömer b. Abdülaziz dönemlerini idealize eder.

İfade-i Meram adlı makale ise, Münazarat'ın başındaki "İfade-i Meram ve Uzunca bir Mazeret" ile aynı paraleldedir.

***

Öte yandan 1920 yılında İkdam ve Sebilürreşad mecmualarında yayınlanan iki ayrı makalesi daha bulunan Bediüzzaman, bu her iki makalede (Kürtler ve Osmanlılık- İkdam sayı:8273, 22 Şubat 1336/1920 & Kürtler ve İslamiyet Sebilürreşad, sayı:461 4 Mart 1336/1920)⁴² Boğos Nobar ile Şerif Paşa'nın birleşerek Kürtleri haince İslamiyet'ten ayırmak istediklerine dikkat çeker. Bediüzzaman şöyle der: "Kürtlük davası pek manasız bir iddiadır, çünkü her şeyden önce Müslüman'dırlar. İslam, uhuvvet-i İslamiyeye münafi olan kavmiyet davasını men eder"

MEKTUPLAR

Prens Sabahaddin Bey'in Sui Telakki Olunan Güzel Fikrine Cevap:

Bu mektup'ta Bediüzzaman, İttihad-ı İslam fikrini önceleyerek, ırkçılığı çağrıştıran ulus-devlet modellerine karşı olduğunu dile getirir ve "Eğer unsur lazım ise, unsur için İslamiyet kafidir"⁴³ der.

Adem-i Mekeziyet" fikrinin sahibi olan Prens Sabahaddin, değerli eserlerin sahibi olan bir fikir ve siyaset adamıdır. Prens Sabahaddin, Avrupa'daki Le Play Sosyoloji akımının memleketimizdeki temsilcisidir.

Prens Sabahaddin, o dönemde, İslamın geniş dünya görüşü paralelinde, çeşitli dinler ve ırklar mozayigi ile huzur içinde yaşayan "Osmanlı kültürel doku"sunu nazara almadan, "adem-i merkeziyet" fikrini erken bir şekilde or-

40- A.g.e. s, 295

41- A.g.e. s, 296-299

42- A.g.e. s, 301-305

43- A.g.e. s, 255

44- A.g.e. 258 ;Abdülkadir Badıllı, a.g.e. s, 189

taya atar.

Bediüzzaman “güzel fikir” dediği Sabahaddin Bey’in (merkezi despotizmi dışlayan, evrensel hukuk ve demokrasiyi önceleyen) mantalitesine taraf olduğunu ifade etmiştir.

Jön Türkler’den bir grubun başında bulunan Prens Sabahaddin, sonraki dönemlerde İttihad ve Terakki Fırkası ile de anlaşamamıştır. Prens Sabahaddin’in Adem-i Merkeziyet fikri daha sonra Ahrar Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından benimsenmiştir

* *Niyazi Bey’e: Bediüzzaman’ın Selanik’den döndükten sonra, “kabraman-ı hürriyet” namı ile meşhur hamiyetperver ve dindar Resneli (Resen) Kolağası Niyazi Bey’e yazdığı kısa mektubudur.*⁴⁴

Bu Mektup’da Bediüzzaman, Niyazi Bey’e: “Ey zamanın Rüstem-i Zal’i!” diye seslenerek, hürriyet için yaptığı faaliyetlerinden dolayı teşekkür eder. Daha sonra Volkan Gazetesi 101. Sayısı’nda yazdığı bir makalesinde Bediüzzaman, Niyazi Bey ve Enver Bey gibi insanlarla sürekli müttefik olduğunu dile getirir.⁴⁵

Resneli Niyazi Bey, İttihad ve Terakki Cemiyeti’nin önde gelenlerinden olup, 3 Ekim 1908’de 200 askeri ile Abdülhamid’e karşı ilk ayaklanma bayrağını açan ve Sultan Abdülhamid’e Meşrutiyetin ilanı için ilk telgrafi çeken kişidir.⁴⁶

NUTUKLAR

* İstanbul’da Kürtlere Edilen Telkinat: İstanbul’daki Kürt kökenli hamallara hitaben söylenmiş ve daha sonra makale olarak da “Nutuk”⁴⁷ adlı eserinde neşredilmiş olan bu telif’de Bediüzzaman, İslamiyet milliyetinin nurunu oradaki kırk bin hamala anlatır. Bediüzzaman, bu metinde o masum hamallara, “Türkler bizim aklımız, biz de onların kuvveti... mecmuumuz iyi bir insan oluruz” der.

* *Kabraman Askerlerimiz:* Harbiye Nezareti’nde isyan eden sekiz tabura Bediüzzaman tarafından verilen bir nutuktur. Nutuk sonrasında, isyan eden sekiz tabur asker itaate gelmiştir. Bu nutuk, 18 Mart 1909 (1325) tarihinde dini ceridelerde de neşredilmiştir.⁴⁸ Nutkun makale haline dönüşen şeklini sonradan (1950 sonrası) gözden geçiren Bediüzzaman, makalenin başına şu anekdotu düşer: “31 Mart Hadisesinde isyan eden sekiz taburu itaate getiren ve musibeti yüzden bire indiren iki derstir ki, dini ceridelerde 1325’te (Miladi 1909 neşredilmiştir”

Serbesti Gazetesi, 4 Nisan 1325 (18 Nisan 1909) tarihli 151. sayısında “Asker Kardeşlerime” adında Bediüzzaman’ın bir makalesini neşreder. Bu makale içerik olarak “Kahraman Askerlerimiz” nutku ve makalesi ile paraleldir.⁴⁹

* *Asakire Hitap:* Bu nutuk da yine Bediüzzaman tarafından Harbiye Nezaretinde okunmuş ve isyan eden askerleri itaate getirmiştir. Makale 30 Nisan 1909 tarihinde dini ceridelerde yayınlanmıştır.⁵⁰ Serbesti Gazetesi Bediüzzaman’ın “Kahraman Askerlerimize” makalesini yayınladıktan bir gün sonra (5 Nisan 1325 -19 Nisan 1909, sayı: 152) Bediüzzaman’ın “Asker Kardeşlerime” adında bir başka makalesini de yayınladı. Bu makale Bediüzzaman’ın

Jön Türkler’den bir grubun başında bulunan Prens Sabahaddin, sonraki dönemlerde İttihad ve Terakki Fırkası ile de anlaşamamıştır. Prens Sabahaddin’in Adem-i Merkeziyet fikri daha sonra Ahrar Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından benimsenmiştir

45- Bkz. 11 Nisan 1909 Volkan Gazetesi, sayı 101; Beyanat ve Tenvirler, Yeni Asya Neşriyat, 3. Baskı, s.107, Şubat, 198, İstanbul

46- Büyük Larousse, Cilt, 17, Niyazi Bey Maddesi

47- Bediüzzaman Said Nursi, İçtimai Reçeteler II, a.g.e. s, 255

48- Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, a.g.e. s, 87

31 Mart Vak'ası'ndan sonra çıkarıldığı Divan-ı Harp'de yaptığı uzun müdafaaasını içeren bir eserdir. Bir kahramanlık destanı olan bu müdafaaada Bediüzzaman, İstanbul'a geldiği gündən beri yazdığı makale, mektup ve irad ettiği nutukların bir hülhasını yapar. Dönemin Sosyolojik ve siyasi analizini yapan Bediüzzaman, eserini on bir buçuk cinayet ve on bir buçuk sual üzerine bina eder.

“Asakire Hitap” adlı nutuk ve makalenin paralelinde bir makaledir.

* Umum Zabitanımıza!: “Kahraman Askerlerimize” ve “Asakire Hitap” adlı nutuk ve makalelerin bazı taraflarca yanlış anlaşılması üzerine Bediüzzaman, 7 Nisan 1325 (21 Nisan 1909) tarihinde Serbesti Gazetesi'nin 154. sayısında bu sefer Zabıtlere (Subay) hitap eden bir makale yazar. Kısa olan bu makalede Bediüzzaman, askerlerin zabıtlere itaat etmeleri gerektiğini hatırlatarak bunun, şer'an ve hikmeten vacip olduğunu dile getirir.

3-1910-1916 : SİYASİ VE SOSYAL MUHTEVALI TELİFLER

NUTUK I

1908-1909 tarihlerinde telif ettiği ve yukarıda yayım tarihlerini ve kısa içeriklerini verdiğimiz “Hürriyete Hitap, Prens Sabahaddin Bey'in Su-i Telakki Olunan güzel fikrine cevap, İstanbul'da bulunan Kürtlere edilen telkinat, Herkes vazifesini bilmeli su-i istimal etmemeli, Niyazi Bey'e, Kürdistan Ulema, meşayih ve rüesa ve efradına Meşrutiyete dair telkinattır” adlı makalelerin toplamından müteşekkil bir eserdir. Eser Kütüphane-i İctihad Sahibi Ahmet Ramiz Efendi tarafından Dersaadet, İkbali Millet Matbaasında 1910 (1326) yılında bastırılır.

Bediüzzaman Hazretleri, 1950 sonrasında bütün eserlerinin en son şeklini verirken, bu eserini aynen bastırma yerine bir kısım makaleleri “Hutbe-i Şamiye ve Zeyilleri” olarak yeniden tanzim ederek alırken (Hürriyete Hitap), diğer makaleler de mana olarak öteki zeyillerde mevcut olduğu için almayı uygun görmez.

DİVAN-I HARB-İ ÖRFİ

31 Mart Vak'ası'ndan sonra çıkarıldığı Divan-ı Harp'de yaptığı uzun müdafaaasını içeren bir eserdir. Bir kahramanlık destanı olan bu müdafaaada Bediüzzaman, İstanbul'a geldiği gündən beri yazdığı makale, mektup ve irad ettiği nutukların bir hülhasını yapar. Dönemin Sosyolojik ve siyasi analizini yapan Bediüzzaman, eserini on bir buçuk cinayet ve on bir buçuk sual üzerine bina eder.

Kütüphane-i İctihad Sahibi Amet Razim Efendi bu eseri o dönemde bir yıl ara ile (1911-1912) iki defa (İkbali Millet Matbaası ve 1912 Artin Asadoryan Matbaası, Badıllı, 234) bastırır. Bu eserde, Ahmet Ramiz Efendi'nin Bediüzzaman'ı tanıtan takdimi de yer alır.

Bediüzzaman bu eseri 1950'den sonra tekrar gözden geçirerek aynen neşrederken, Ahmet Ramiz Efendi'nin takdimini (Ceylan Çalışkan'ın yazdığı bir Divan-ı Harbi Örfi nüshasını gözden geçiren Bediüzzaman, kendi el yazısı ile “Rahmetli Ahmet Ramiz'in takdimidir” diye not düşer) de ⁵¹ hatıra ve dua mahiyetinde aynen muhafaza eder.

Bediüzzaman, Divan-ı Harbi Örfi Müdafaaasından sonra, ayrılma kararı aldığı İstanbul için bir *Vedaname* yazar. (İstanbul'dan Vedaname). Vedaname'de “Elveda ey gelin libasını giymiş, acuze-i şemta” diyerek İstanbul'u medeni li-

49- Bediüzzaman Said Nursi, İctimai Reçeteler II, a.g.e. s. 291

50- Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, a.g.e. s. 89

51- Bediüzzaman İctimai Reçeteler II, a.g.e. s. 3

basını giymiş vahşi adama benzetir. Bediüzzaman bu Vedanname'nin sonuna bir de *Tembih*⁵² ekleyerek İstanbul'un o günkü karışık atmosferini nazara verir. Bediüzzaman bu tenbihinde şu veciz ifadesini kullanır: "Asya'nın ve âlem-i İslamın istikbalde terakkisininin birinci kapısı meşrutiyet-i meşruva ve şariat daire-sindeki hürriyettir. Ve tâli' ve taht ve baht-ı İslamın anahtarı da meşrutiyetteki şuradır."

HUTBE-İ ŞAMİYE

Bediüzzaman, 1911 yılında gittiği Şam'da, ulemanın ısrarı ile Emevi Camii'nde on bin kişiye Arapça bir hutbe irad eder. İçinde yüzden fazla ulemanın da bulunduğu cemaate irad edilen bu hutbe, Şam'da bir hafta içinde iki defa basılır. Daha sonra İstanbul'da da iki defa baskısı yapılan bu eser, 1951 yılında Bediüzzaman'ın kendi kaleminden tercüme edilerek bugünkü şeklini alır.

Bediüzzaman, bu eserine son şeklini verirken, başına bir anekdot düşer ve uzun bir "Mukaddime" ekler.

Eserde İslam âlemini ortaçağda bırakan altı tane hastalığı dile getiren Bediüzzaman, aynı hastalıklara, Kur'an eczanesinden aldığı reçeteleri teşhis olarak Müslüman âlemine hediye eder.

DEVA'ÜL-YE'S & TEŞHİSU'L-İLLET

Devâ-ül Ye's : 1911 yılında ilk baskısı yapılan Hutbe-i Şamiye adlı esere "Zeyl" i olarak yayınlanmış olan bir esedir.

Eser, İslamiyet'ten soğuma ve şüphe duymaya kapı aralayan medeni enjizasyonun desiselerine cevap verir. Bediüzzaman bu eserinde, İslam dünyası ile Avrupa'nın karşılaştırmasını yaparak, Avrupa'daki maddi terakkinin sınırlarını çözmeye çalışır.

1920 yılında telif edilip basılan Sünihat adlı eserde "Zeyl" olarak yer alan Teşhis-ül İllet, 1950 sonrasındaki son şekillenmede aynı yerini muhafaza ederek bütün baskılara girer.⁵³

Teşhis-ül İllet: Hutbe-i Şamiye'nin ikinci baskısında (1912) "Zeyl" olarak yer alan bir esedir.

Bediüzzaman Şam'daki hutbesini irad ettikten sonra geldiği İstanbul'da Sultan Reşad'ın Rumeli Seyahatine, Şark Vilayetlerini temsilen katılır.

Bediüzzaman seyahat esnasında trende, iki genç öğretmenle "Hamiyet-i diniye ve hamiyet-i milliye" problemi ile ilgili fikir teatisinde bulunur.

İstanbul'a döner dönmez bu bahsi önce Arapça sonra da Türkçe olarak telif eder ve adını da "Teşhis-ül İllet" koyarak Hutbe-i Şamiye'nin ikinci baskısına "Zeyl" yapar.

Hutbe-i Şamiye'nin sonraki bütün baskılarında yerini alan bu eser, 1950'den sonraki son şekillendirmede de aynı yerini muhafaza eder.⁵⁴

*Bediüzzaman,
1911 yılında
gittiği Şam'da,
ulemanın ısrarı ile Emevi
Camii'nde on bin
kişiye Arapça bir
hutbe irad eder.
İçinde yüzden
fazla ulemanın da
bulunduğu cemaate
irad edilen bu
hutbe, Şam'da bir
hafta içinde iki
defa basılır. Daha
sonra İstanbul'da
da iki defa baskısı
yapılan bu eser,
1951 yılında
Bediüzzaman'ın
kendi kaleminden
tercüme edilerek
bugünkü şeklini
alır.*

52- Bediüzzaman Said Nursi, Divan-ı Harb-i Örfi ve Sünihat, a.g.e. s, 44
53- A.g.e. s 127

54- Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, a.g.e. s, 55

“Dağ ve sahrayı
bir medrese ede-
rek Meşrutiyeti
ders verdiğini”⁵⁷
ifade eden
Bediüzzaman: “Şu
Saykal-ı İslamiyet
ve Ektrat Reçetesi
olan iki eser, o
dehşetli dağ ve
dere ve sahraların
kuvve-i münbitesi
fevkalade neşv-ü
nema vererek, kırk
elli gün zarfında
hem yeşillendi
hem cesim bir
şecere oldu, hem
meyve verdi. 58di-
yerek bu iki harika
eserin 40-50 gün
zarfında yazıldığı-
nı ifade eder.

MÜNAZARAT & MUHAKEMAT

31 Mart hadisesinden sonra İstanbul’da fazla durmayan Bediüzzaman, 1910 yılında ⁵⁵ tekrar Van’a döner. Bediüzzaman, geldiği Van’da kendi medresesini tanzim ettikten sonra Ertoşi aşiretinden başlayarak Meşrutiyet dersi vermeye başlar.

Hakkari, Bitlis, Muş, Diyarbakır ve Urfa şehirleri ile etrafındaki köy ve aşiretleri dolaşarak ⁵⁶ Meşrutiyet dersi veren Bediüzzaman, bu seyahatler sırasına yaptığı bilgi alışverişini iki ayrı eser olarak tanzim eder.

“Dağ ve sahrayı bir medrese ederek Meşrutiyeti ders verdiğini”⁵⁷ ifade eden Bediüzzaman: “Şu Saykal-ı İslamiyet ve Ektrat Reçetesi olan iki eser, o dehşetli dağ ve dere ve sahraların kuvve-i münbitesi fevkalade neşv-ü nema vererek, kırk elli gün zarfında hem yeşillendi hem cesim bir şecere oldu, hem meyve verdi. ⁵⁸diyerek bu iki harika eserin 40-50 gün zarfında yazıldığını ifade eder.

Eserlerin her ikisi önce Arapça olarak yazılır ve bastırılır. Kısa zamanda müellifin kendisi tarafından Türkçe’ye çevrilerek tekrar bastırılır.

Münazarat: Reçetet-ül Avam veya Reçetet-ül Ektrat olup, kamuoyuna Bediüzzaman’ın ifadesi ile : “Azametli bahtsız bir kıt’anın, şanlı tali’siz bir devletin, değerli sahipsiz bir kavmin reçetesi olarak” takdim edilir.

Bediüzzaman, Münazarat eserine büyük bir kıymet atfeder. Özellikle Üçüncü Said döneminde bu kıymetli eserini birçok defalar gözden geçirir, üzerine birçok şerh, izah ve haşiyeler ekler. Bu eserin Bediüzzaman tarafından gözden geçirilmiş birçok nüshası mevcuttur. Bediüzzaman her gözden geçirmede bu esere farklı izahlar ve haşiyeler ekler.

1911 yılında telif edilen eser, ilk defa aynı yıl Kostantiniyye- Matbaa-i Ebuzziya’da bastırılır. Eserin sonraki yıllarda sayısız baskıları yapılmıştır.

Muhakemat: ‘Saykal-ül İslam’ veya ‘Reçetet-ül Ulema’ adlarını verdiği bu kıymetli eseri Bediüzzaman “Mariz bir asrın, Hasta bir unsurun ve Alil bir uzvun reçetesi” olarak tanıtır.

“Tahiyat ve Salavat” ile esere giriş yapan Bediüzzaman, bir Mukaddeme ile eser hakkında bilgi verir ve kısaca tanıtır.

Eser üç makale üzerine bina edilmiştir:

Birinci makale; (unsur’ul hakikat) Kur’an ve imana dair bazı hakikatlerin parlaklığını aklı, mantığı ve ilmi delillerle gözler önüne seren on iki Mukaddeme’den oluşur.

İkinci Makale; (unsuru’l belağat) Kur’an’ın ifadelerindeki mucizeliğin tezahürü olan belağat ile alakalı birkaç meseleyi beyan eden On İki Mesele’dir..

Üçüncü Makale; (unsuru’l akide) İslam akidelerinin diğer İslam alimlerinin eserlerinde teferruatıyla izah ve ifade edilmesi münasebetiyle, burada bu akidelerin bazı hususları vuzuha kavuşturulur. Makale ‘Mukaddeme’ ve Üç Maksud’dan müteşekkildir. Üçüncü Makale, Bediüzzaman’ın kendi tanıtımı ile Japonlara verilen cevaplar çerçevesinde şekillenir.

Bediüzzaman’ın 1950’den sonra neşrettiği eserlerden birisi olan Muhakemat, ilk şekline fazla dokunulmadan neşredilir. Eser, ilk defa 1911 (1327) yılında Kostantiniyye, Matbaa-i Ebuzziya’da bastırılır. Eserin, daha sonraki dönemlerde birçok baskıları gerçekleştirilmiştir.

55- Abdülkadir Badıllı, a.g.e. s, 261

56- A.g.e. s, 269

57- Bediüzzaman Said Nursi, Münazarat, a.g.e. s, 13

58- A.g.e. s, 11

1912 yılında Van'a geri dönen Bediüzzaman, 1913 yılında "Medreset-üz Zehra'nın temelini atarak Üniversitenin tamamlanması için faaliyetlere başlar. Bu arada kendi medresesinde de (Horhor) ders vermeye devam eden Bediüzzaman, gördüğü bir sadık rüya⁵⁹ üzerine "İcaz-ı Kur'an-ı beyan etmeye" başlar.

İşaratü'l-İ'caz'ın yazılmaya başlandığı tarih 1914'dür.⁶⁰

Tefsirin başlangıcı, ders verdiği Horhor medresesinde, talebeleri Müküslü Hamza Efendi ve Molla Habip'in huzurunda vücuda gelir.

İşaratü'l-İ'caz tefsirinde hedef almış cildir. 1930'lu yıllarda Barla'da talebesi Hafız Halid'e Bediüzzaman, "Harb-i Umumi hadisat ve netaici mani olmasa idi, İşaratü'l-İ'caz'ı Allah'ın tevfiği ve izni ile almış cilt yazacaktım. İnşallah, Risale-i Nur, ahiren o mutasavver harika tefsirin yerini tutacak" der.

1914 yılında Birinci Cihan Savaşı'nın başlaması üzerine eser tamamı ile savaş atmosferi içinde yazılır. Savaşın şiddeti içinde meydana gelen ve tarihte emsaline az rastlanan harika tefsir, 1916 yılının başlarında tamamlanır.

Bediüzzaman Hazretleri İşaratü'l-İ'caz'ı 1918 yılında esaretten döndükten sonra İstanbul'da bastırır.

Bediüzzaman 1956'lı yıllardan sonra Risale-i Nur'lara son şeklini verirken, İşaratü'l-İ'caz'ı, Mektubat'ın Otuzuncu Mektub'u olarak sıralamaya dahil eder.

İlk şekli ile Arapça olarak telif edilen İşaratü'l-İ'caz, Bediüzzaman'ın isteği üzerine kardeşi Abdülmecid Nursi tarafından tercüme edilmiştir.

4-1918-1926 : GEÇİŞ DÖNEMİ TELİFLERİ

Bediüzzaman esaret dönüşü dört-beş yıl kaldığı İstanbul'da bir çok eser telif eder. Bunların bir kısmını fırsat buldukça bastırır.

Enver Paşa'nın girişimi ile Yusuf İzzetin Paşa'nın Çamlıca'daki köşkünde kalan Bediüzzaman, sonra Sarıyer Fıstıklı Bağlar'da ahşap bir evde ikamet eder.

Harbiye Nezareti'nin girişimi ile 'Harp Madalyası' verilen Bediüzzaman, haberi olmadan devrin "Yüksek İslam Şurası veya İslam Akademisi" olan⁶¹ Dar-ul-Hikmeti'l-İslamiye'ye aza tayin edilir.

Bediüzzaman'da esaret günlerinde başlayan⁶² kalbi ve ruhi değişimler, İstanbul Yuşa Tepesi⁶³ Bayezid Camii, Sultan Eyüp Kabristanlığı ve Camii ile Çamlıca ve Sarıyer⁶⁴deki evlerde de devam eder.

Eski Said ile Yeni Said'in ara durakları olan bu dönemde, sayı olarak zengin, içerik olarak da zengin eserler telif eder.

Bu eserler, -müellifin kendi ifadesi- Eski ile Yeni Said'in ortak telifleri olarak kabul edilir.

Biz, 1926 Barla hayatına kadar olan eserleri -tasnifdeki kolaylık açısından- Eski Said'in telifleri olarak takdim edeceğiz.

İşaratü'l-İ'caz'ın yazılmaya başlandığı tarih 1914'dür.60
Tefsirin başlangıcı, ders verdiği Horhor medresesinde, talebeleri Müküslü Hamza Efendi ve Molla Habip'in huzurunda vücuda gelir.
İşaratü'l-İ'caz tefsirinde hedef almış cildir.
1930'lu yıllarda Barla'da talebesi Hafız Halid'e Bediüzzaman, "Harb-i Umumi hadisat ve netaici mani olmasa idi, İşaratü'l-İ'caz'ı Allah'ın tevfiği ve izni ile almış cilt yazacaktım.
İNŞALLAH, RISALE-I NUR, AHİREN O MUTASAVVER HARİKA TEFSİRİN YERİNİ TUTACAK" DER.

59- Bediüzzaman Said Nursi, Barla Lahikası, s. 11, Yeni Asya Neşriyat, Ocak 2001 İstanbul

60- Abdülkadir Badıllı, A.g.e. s, 30

61- Sadık Albayrak, Son Devrin İslam Akademisi, Dar-ul-Hikmeti'l-İslamiye, İz Yayıncılık, 1998, İstanbul, s.11

62- Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, s.293, Yeni Asya Neşriyat, 2001 İstanbul

1919 (1335)
yılında
Bediüzzaman'ın
biraderzadesi
(yeğen - büyük
biraderi Molla
Abdullah'ın oğlu)
ve evlad-ı mane-
visi olan Abdur-
rahman Nursi
tarafından kaleme
alınan ve aynı yıl
İstanbul Necm-i
İstikbal Matbaa-
sında bastırılan
bir eserdir.

A-1919 tarihli telifler

BEDİÜZZAMAN'IN TARİHÇE-İ HAYATI

1919 (1335) yılında Bediüzzaman'ın biraderzadesi (yeğen - büyük biraderi Molla Abdullah'ın oğlu) ve evlad-ı manevisi olan Abdurrahman Nursi tarafından kaleme alınan ve aynı yıl İstanbul Necm-i İstikbal Matbaasında bastırılan bir eserdir.

Eser, 1958'den sonra yazılan Bediüzzaman'ın geniş çaplı otobiyografisine model olmuştur. Yeni ve detaylı olan bu büyük Tarihçe'nin 1919 yılına kadar olan kısmı, Abdurrahman'ın bu Tarihçe-i Hayatı esas alınarak yazılmıştır.

Abdurrahman Nursi'nin Tarihçe'sinden farklı olarak, bir de Eski Said'in talebelerinden Müküslü (Bahçesaray) Hamza Efendi'nin kaleme aldığı kısa bir Tarihçe daha var ki, bu Tarihçe'de mevcut olan bilgilerin tamamı, Abdurrahman'ın Tarihçesi'nde mevcuttur.

Hamza Efendi'nin ve Merhum Abdurrahman'ın yazdıkları Tarihçe'lerde, Bediüzzaman'ın hayatının yanında o döneme kadarki telifleri de bilgi olarak verilir.

NOKTA

Bediüzzaman'ın esaret dönüşü İstanbul'da yazdığı ilk eserlerdendir.

Eserini Türkçe olarak kaleme alan Bediüzzaman, aynı yıl İstanbul'da basar. Eserin ilk baskısı 1919 yılına rastlar.⁶⁵

Nokta risalesi, müellifin kendi ifadesi ile Üç Kısım'dan⁶⁶ müteşekkildir. Bugün elimizde olan Mesnevi'de -müellifin kendi tercihi ile- sadece Birinci Kısım aynen yer alır. Bu kısım, Allah'ın varlığını ve birliğini tarif eden "Dört Bürhan" üzerine müessesidir: 1-Muhammed (a.s.v); 2-Kitab-ı Kebir ve İnsan-ı Ekber olan Kainat; 3-Kitab-ı Mu'ciz'ül-Beyan, Kelam-ı Akdes; 4-Vicdan denilen Fitrat-ı Zîşuur.

Bediüzzaman'ın küçük kardeşi Abdülmecid Nursi tarafından 1956 yılından sonra⁶⁷ Türkçe'ye çevrilen Mesnevi-i Nuriye eserindeki Nokta Risalesi, Abdülmecid Efendi'nin değil Bediüzzaman'ın Türkçesidir.

Nokta Risalesinin ilk telif edilip basılan (1919) şeklinde yer alan diğer kısımlar ise şöyle:

İkinci Kısım: "İki Medhal"dir. *Birinci Medhal*; "MELAIKE TASHİKİ, İMANIN BİR RÜKNÜDÜR-MEDHAL" İkinci Medhal; "HAŞR-MEDHAL" (birinci medhal'in üç katı büyüklüğünde) kısmıdır.

Nokta Risalesi'nin bu İkinci Kısım, bu günkü Mesnevi'de yer alan Birinci Kısım'dan daha fazladır.⁶⁸

Üçüncü Kısım: On dört Ders'ten ibaret olan Nur'un İlk Kapısı namıyla ayrıca neşredilir.

Bediüzzaman, 1956 sonrası bugünkü şeklini alan Mesnevi-i Nuriye'ye Nokta Risalesi'nin ikinci ve üçüncü kısımlarını neden almadığını şöyle izah

63- A.g.e. s, 199

64- A.g.e. s, 296

65- Niyazi Beki, a.g.e. s, 20 ; Abdülkadir Badıllı, a.g.e. s, 354

66- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, a.g.e. s, 217

67- Halil Uslu, Bediüzzaman'ın Kardeşi Abdülmecid Nursi, s.76, Yeni Asya Neşriyat, Temmuz 1997 İstanbul

68- Bediüzzaman Said Nursi, İçtimai Reçeteler I, a.g.e. s, 96

eder:”Nokta'nın ikinci kısmı, haşır ve melaike ve beka-i ruha ait olduğundan bu hakikatleri kerametli Yirmi Dokuzuncu Söz ve Onuncu Söz gayet parlak bir surette izah ettiğinden, onlara havale edilerek buraya derc edilmedi. Üçüncü kısım ise, On dört Ders'ten ibaret olan Nur'un ilk kısmı namıyla ayrıca neşredildi”⁶⁹

B-1920-1921 tarihli telifler

HAKİKAT ÇEKİRDEKLERİ: I-II:

1920 ve 1921 senelerinde ayrı ayrı telif edilen bu iki eser, Bediüzzaman tarafından Türkçe olarak kaleme alınır.

Hakikat Çekirdekleri I; 1920 yılında telif edilip aynı yıl bastırılır. 111 Veciz Sözden meydana gelen bu küçük risale, 1954 yılında müellif tarafından tekrar gözden geçirilir. Müellif bu gözden geçirmede içeriğe hiç dokunmadan sadece başına şu küçük anekdotu düşer:”35 sene evvel tab'edilen”Hakikat Çekirdekleri” namındaki risaleden vecizelerdir”

*Bu eser, Risale-i Nur Külliyyatı'nın 1956 sonrası son düzenlemesinde hem Mektubat'ın sonunda hem de Hutbe-i Şamiye'nin de zeyilleri arasında (İkinci Zeyil) yer alır.*⁷⁰

Hakikat Çekirdekleri II: 1921 yılında Türkçe olarak telif edilip yine aynı yıl içinde bastırılır. Hakikat Çekirdekleri'nin bu ikinci kısmı, “Sure-i İhlas'ın Bir Remzi” dir. İhlas Suresi'nin ayetlerini tefsir eden giriş kısmı yanında, vicdan, cüz-i ihtiyari, akıl, lezzet, hırs, sosyalizm vs. kavramlarının Kur'ani perspektifte tabllileri yer alır.

*Eser, Hutbe-i Şamiye'nin İkinci Zeyli'nin (Hakikat Çekirdekleri I) Zeyli olarak yerini alır.*⁷¹

SÜNUHAT

1920 Yılında yazılıp aynı yıl bastırılan ve çeşitli ayetlerin tefsirinden müteşekkil olan eserdir.

Bediüzzaman'ın tarihi belge mahiyetinde olan 1919 Eylül'ündeki sadık rüyası⁷² bu eserde bahis konusu edilir. Yakaza âleminde manevi bir mecliste yaşanan enteresan diyalogları gün yüzüne çıkaran Bediüzzaman, aynı meclisin ünlü “Ümitvar olunuz şu istikbal inkılabatı içinde en yüksek gür sada İslamın sadası olacaktır” kararını bu rüya vesilesi ile İslam âlemine iletir.

Sünühat, günün sosyal ve siyasi atmosferini yansıtan bir ayna özelliğini taşır. Bediüzzaman ilk defa bu eserinde “Şeytandan ve siyasetten Allaha sığın-dığımı”⁷³ dile getirir.

HUTUVAT-I SİTTE

1920 yılında İstanbul'da İngilizlere karşı telif edilmiş olan bir eserdir. Altı Hatve üzerine bina edilen eser, içerik olarak çok şiddetli olup, Osmanlı kamuoyunu İngiliz oyunlarına karşı dikkatli olmaya davet eder.

Hakikat Çekirdekleri I; 1920 yılında telif edilip aynı yıl bastırılır. 111 Veciz Sözden meydana gelen bu küçük risale, 1954 yılında müellif tarafından tekrar gözden geçirilir. Müellif bu gözden geçirmede içeriğe hiç dokunmadan sadece başına şu küçük anekdotu düşer:”35 sene evvel tab'edilen”Hakikat Çekirdekleri” namındaki risaleden vecizelerdir.

69- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi-i Nuriye, a.g.e. s, 217

70- Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, a.g.e. s, 92

71- A.g.e. s, 112

1920 yılında İstanbul'da İngilizlere karşı telif edilmiş olan bir eserdir. Altı Hatve üzerine bina edilen eser, içerik olarak çok şiddetli olup, Osmanlı kamuoyunu İngiliz oyunlarına karşı dikkatli olmaya davet eder.

Eserde, "Cebrail şeytan ile barışamaz" şeklinde keskin ifadeler kullanan Bediüzzaman, "der veya dedirtir" diyerek İstanbul'u işgal eden İngilizlerin oyunlarını gün yüzüne çıkarır. Bediüzzaman, işgalci İngilizlere şöyle seslenir: "İslamiyet muhabbeti, senin husumetini istilzam eder."

Bediüzzaman telif ettiği bu eseri biraderzadesi Abdurrahman ile birlikte bütün İstanbul'da dağıtır. Bu eseri gören İngiliz İşgal kumandanı, Bediüzzaman için "ıdam kararı" çıkarır.

Eser, sonraki dönemlerde Bediüzzaman'ın tensibi ile "Hutbe-i Şamiye ve Zeyilleri" arasında neşredilir.⁷⁴

LEMAAT

Bediüzzaman'ın 1921 yılında Dar-ul-Hikmeti'l- İslamiye'de çalışırken yirmi gün içinde (Ramazan ayı) -günde iki veya iki buçuk saat çalışarak-⁷⁵ telif ettiği nazım- nesir karışımı bir eserdir.

Bediüzzaman: "Kendime mahsus -sahabelerin Gazevat Destanı'nın tarz-ı nazmını ihtiyar eden- nazma benzer bir nesir yazdım" der.

Bediüzzaman'ın isteği ile Sözler'in sonuna konulan Lemaat, Risale-i Nur'un özeti mahiyetindedir.

TULUAT & İŞARAT & ŞUAAT & RUMUZ

Eserlerin dördü de 1921 yılında Türkçe olarak telif edilmiş ve aynı yıl içinde bastırılmıştır.⁷⁶

Tuluat: Sosyal ve siyasi muhtevalı olan bu eser "Âlem-i İslam'a gayr-ı muntazam ve intizamı bozulmuş bir meclis-i mebusan ve encümen-i şura nazarı ile bakıyorum" cümlesi ile başlar.

Eserde Alem-i İslam, Hıristiyanlık, cerbeze, Anadolu aleyhindeki fetvanın yorumu, İngiliz nefretinin sebebi, Anadolu'da Müslümanlara yapılan zulümler, İslam dünyasındaki ihtilaf, teaddüd-ü zevcat, Darü'l-Hikmet'il-İslamiye, taklid, propaganda vs. konular yer alır.

Eserin içeriği mana itibarı ile Risale-i Nur'da mevcut olduğundan Bediüzzaman, daha sonra aynı şekli ile neşretmeyi uygun görmez.

İşarat: Bediüzzaman Birinci Cihan Harbi'nden önce İşaratü'l-İ'caz tefsirini yazarken "Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler" mealindeki Bakara Suresi'nin 9. ayetini tefsir ederken, bu risaledeki manaların aklına geldiğini söyler. Bediüzzaman, bu eserini bu olaydan altı sene sonra (1921) neşrettiğini söyler.

Eser, Sadaka'nın altı şartı, medeni dünyanın sefaleti, nefisperestlik, lezzetperestlik, evlenme vs. konular ele alır. Bu eserin içeriği de Risale-i Nur'un muhtelif yerlerinde mevcut olduğu için Bediüzzaman daha sonra aynen neşretmeyi uygun görmemiştir.

Şuaat (Ma'rifetü'n-NebiA.S.M.): 1921 yılında Türkçe olarak telif edilip aynı yıl içinde İstanbul Evkaf-ı İslamiye Matbaasında basılan bir eserdir. Eser, Risalet-i Muhammediye'nin isbatı ile ilgilidir.

72- Bediüzzaman Said Nursi Divan-ı Harb-i Örfi ve Sünuhat, a.g.e. s, 110

73- A.g.e. s, 117

74- Bediüzzaman Said Nursi, Divan-ı Harb-i Örfi ve Sünuhat, a.g.e. s, 137

75- Bediüzzaman Said Nursi, Sözler, s. 633, Yeni Asya Neşriyat, Haziran 2004 İstanbul

76- Niyazi Beki, A.g.e. s, 21

Tuluat, İ̇şarat ve Rumuz adlı eserlerden daha büyük olan Şuaat, Hazret-i Muhammed (asm)'in nübüvvetini şeriatın hakikatını, bugünkü medeniyetin mahiyetini ve Kur'an'ın mucizeliğini altı şua ve bir zeyl ile isbat eder.

Risale-i Nur'un -özellikle Mucizat-ı Kur'aniye ve Mucizat-ı Ahmediye risaleleri birçok yerinde aynı konular etraflıca izah ve isbat edildiğinden eser aynı şekli ile Risale-i Nur'a girmez.

Rumuz: Kur'an'ın İcazı ile ilgili olan bu kısa risale 1921 yılında telif edilip bastırılmıştır. Birkaç sual ve cevaptan müteşekkil olan eser, Kur'an'ın lafız ve mana olarak mucizeliğini isbat ederken, sonlarına doğru günün sosyal ve siyasi meselelerini tablile tabi tutar.

Bu eserin içeriği - Tuluat, Şuaat, İ̇şarat gibi- Risale-i Nur'da mevcut olduğundan, Bediüzzaman tarafından aynen neşri uygun görülmemiştir.

C-1922-1926 tarihli telifler

MESNEVİ-İ NURİYE

Bediüzzaman'ın isteği ile kardeşi Abdülmecid Nursi tarafından Türkçe'ye çevrilen Mesnevi-i Nuriye adlı eser, çoğunluğu 1922-1923 yıllarında İstanbul'da Arapça olarak telif edilen şu eserlerden oluşur: Lem'alar, Reşhalar, Lasiyyemalar, Katre, Katre'nin Zeyli, Hubab, Zeyl-ül Hubab, Habbe, Zeyl-ül-Habbe, Habbe- Zeyl-üz-zeyl, Zühre, Zerre, Şemme, Zeyl (Onuncu Risale - Şemme'nin Zeyli), Şule ve Nokta.

Nokta risalesi'nin, diğerlerinden önce (1919) Bediüzzaman'ın kendisi tarafından Türkçe olarak kaleme alınıp Mesnevi'ye dahil edildiği yukarıda ifade edilmiştir.

* Katre, Katre'nin Zeyli, Habbe, Zeyl-ül- Habbe, Habbe- Zeyl-üz-zeyl, Zühre, Zerre, Şemme, Zeyl (Onuncu Risale - Şemme'nin Zeyli), Şule: Bediüzzaman, bu eserlerin hepsini 1922 yılında İstanbul'da Arapça olarak telif eder ve bastırır. Eserler, dahili nefis ve şeytanla mücadelenin ürünleridir.

* Hubab ve Zeyl-ül Hubab: Bediüzzaman bu iki eseri, İstanbul'dan sonra gittiği Ankara'da (1923) Arapça olarak telif eder.

Risale-i Nur'da, -Tabiat Risalesi'nin (Yirmüçüncü Lem'a) başında- bu eserle ilgili bilgiler veren Bediüzzaman, eserin o dönemde Ankara Yeni-gün Matbaası'nda bastırıldığını anlatır. Eserin, Arabi bilenlerin azlığı sebebi ile istifadeye medar olmadığını ifade eden Bediüzzaman, Tabiat Risalesi'nin, bu eserdeki "muhtasar ve mücmel" hakikatlerin Türkçe beyanı olduğunu da zikreder.

Beyanname: Bediüzzaman'ın 5-6 aylık Ankara hayatında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Milletvekillerine hitaben yazdığı ve dağıttığı Beyanname'si de-müellifin kendi Türkçesi ile- bu eserde zeyl olarak yer alır.

*Lem'alar & Reşhalar & Lasiyyemalar: Mesnevi-i Nuriye'nin başında yer alan bu üç eseri Bediüzzaman, 1922-1923 yılında Arapça olarak telif etmeye başladığı halde aynı dönemde tamamlayıp bastıramaz. Eserlerin telifi Barla hayatı veya öncesinde ⁷⁷ tamamlanır.

Lem'alar; Türkçe Risale-i Nur'un Yirmi İkinci Sözü ile aynı mealde

Rumuz:

Kur'an'ın İcazı ile ilgili olan bu kısa risale 1921 yılında telif edilip bastırılmıştır. Birkaç sual ve cevaptan müteşekkil olan eser, Kur'an'ın lafız ve mana olarak mucizeliğini isbat ederken, sonlarına doğru günün sosyal ve siyasi meselelerini tablile tabi tutar.

Bediüzzaman bu eserini
"Risale-i Nur'un
bir fihristesi,
bir listesi ve bir
çekirdeği" olarak
kabul eder. Müellife
göre bu eser,
Eski Said ile Yeni
Said'in birbiri ile
münazarasıdır

olup On dört Lem'adan meydana gelmiştir.

Reşhalar; Risale-i Nur'un On Dokuzuncu Söz'ü (Risale-i Ahmediyeye) ile aynı mealdedir.

Lasıyyemalar: Onuncu Söz'ün bir cihette esası ve Yirmi Sekizinci Söz'ün Arabi ikinci makamıdır.

Bediüzzaman,- yukarıda adlarını ve telif tarihlerini verdiğimiz- küçük- büyüklü birçok risaleden müteşekkil olan Mesnevi-i Nuriye adlı eserini, "Risale-i Nur'un bir nevi çekirdeği ve fidanlığı"⁷⁸ olarak görür.

NURUN İLK KAPISI

Bediüzzaman bu eserini "Risale-i Nur'un bir fihristesi, bir listesi ve bir çekirdeği"⁷⁹ olarak kabul eder. Müellife göre bu eser, Eski Said ile Yeni Said'in birbiri ile münazarasıdır.⁸⁰

Bu eserin esası, 1919'da telif edilen Nokta risalesinin Üçüncü Kısmı'dır. Abdülmecid Efendi'nin tercümesi olan Mesnevi-i Nuriye adlı eserindeki Nokta Risalesi'nde bu eserden bahseden Bediüzzaman şöyle der:"Nokta risalesinin Üçüncü Kısmı On dört dersten ibaret olan Nur'un ilk kapısı namıyla ayrıca (1925) neşredildi."⁸¹

Buna göre, eserin telif edilmeye başlama tarihi 1919'dur.

Eserin bir kısım parçaları ise, 1922 yılında İstanbul'da Arapça olarak telif edilip neşredilen Şemme ve Şule adlı eserlerin bazı ekleridir. Bu ekler, eserlerin o zamanki basımına yetişmez.⁸² Bediüzzaman daha sonra, Arapça olan bu eserlerin hakikatlerini Türkçe olarak izah eder ve Nur'un ilk kapısına dahil eder. Eserin bazı parçalarının Van'daki eski talebelerinden Molla Resul'un arşivinden çıkması⁸³ eserin bazı kısımlarının, Van'da el yazması ile neşredildiğini -veya telif ihtimalini- gösteriyor.

Fakat eserin büyük çoğunluğu, Bediüzzaman'ın Van hayatından sonra sürgün edildiği Burdur'da başlanıp, daha sonra -Barla'dan önce- getirildiği Isparta merkezinde telif edilir.

Bu eserdeki derslerin esasları ise -yukarıda ifade edildiği gibi- Arapça olarak 1919'da telif edilen Nokta Risalesinin Üçüncü kısmının Türkçe izahlarıdır.

Özet

Eski Said, Yeni Said ve 3. Said tabirleri, Said Nursi'nin farklı dönemlerde kullandığı ünvanları olup, Said Nursi bu dönemlerin her birinde farklı nitelikte eserler telif etmiştir. Vurgulanması gereken noktalardan biri Eski Said ve Yeni Said dönemlerine ait eserlerin , birbirini tamamlayıcı telifler olduğudur. Bu iki döneme ait eserler arasında derece ve kıymet farkı aramak yerine, içeriklerin icmal ve tafsilinden bahsetmek daha doğru bir yaklaşım olur. Bu çalışmada Bediüzzaman Said Nursi'nin Eski Said Dönemi eserlerinin muhte-

78- Bediüzzaman Said Nursi, Mesnevi- Nuriye, a.g.e. s, 11

79- Bediüzzaman Said Nursi, Nur'un ilk Kapısı, s. 5, Yeni Asya Neşriyat, Nisan 2000 İstanbul

80- Necmeddin Şahiner, Son Şahitler, Cilt I, a.g.e. s, 125

81- Bediüzzaman Said Nursi, Nurun İlk Kapısı, A.g.e. s, 10

82- Badıllı, A.g.e, s.352

83- Necmeddin Şahiner, Son Şahitler, Cilt I, a.g.e. s, 125

---

vası ile birlikte telifi, tanzimi, tarih sıralaması ve neşir bilgileri aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Eski Said eserleri, telif, tanzim, muhteva

Abstract

The phrases Old Said, New Said, and the 3rd Said are the labels Said Nursi uses in different periods, during which he wrote works with different qualities. A point to emphasize is the works he has written during Old Said and New Said seem to be complementing each other. It would be a more accurate approach to claim that the works of both periods differ in terms of the conciseness and elaboration of the content rather than a difference of degree and value. In this study we explain the content of the works Bediüzzaman Said Nursi written in the Old Said period as well as their writing, arrangement, chronological ordering and publication information.

Key Words

works of the Old Said period, writing, arrangement, content

